

Tudomány – Tudás – Ismeret

A *tudomány* az igazolható, illetve bizonyítottnak tekintett ismeretek rendszere.

Mikor tekinthető bizonyítottnak egy ismeret? Talán a matematikától eltekintve a bizonyítottság erősen függ az opponens vagy bíráló személyes érdekeitől, a latba vetett tekintélyek társadalmi súlyától, a megfigyelési vagy mérési eredmények elhallgatásától vagy éppen túlhangsúlyozásától, a rivális akadémiai fórumok álláspontjától. Eleve baj van magával a bizonyítási igénypontokkal! Mostani nyugati gondolkodásunkat ugyanis a bal féltékés dominancia jellemzi, amely jószerivel még mindig csak az arisztotelészi logikát ismeri, és idegen tőle a paradox (keleti) logika; amely analitikusan és digitálisan gondolkodik, de nem tud mit kezdeni a nem algoritmizálható folyamatokkal; amelyben nincs helye az intuíciónak, az amorf leképezéseknek és a transzcendenciának. Emiatt ennek a tudományosságnak a vizsgálati köréből számos biológiai, pszichikai, tanatológiai, szociológiai, etológiai, asztrofizikai, energetikai és persze filozófiai stb. jelenség kimarad. Márpedig ezek valósága nem kérdőjelezhető meg. Ilyenkor fordul az elő, hogy nem látjuk (nem akarjuk látni?) a tényektől a valóságot. Az akadémikus tudomány gazdasági függősége csak erősíti ezt a bal féltékés uralmat, hiszen a profit logikájának ez felel meg. A számítógépek elképesztően hatalmas rendszere, és az ezekre épülő világháló ugyancsak bebetonozza, sőt a korszerűség diszkrét bájjával is felruhazza ezt a megkérdőjelezhetetlenül tudományos világot. És ez a tudomány ítéel mindenek felett. Amit nem ismer el, az nincs is. Amit nem szentesít, az eleve az ördögtől van. Nem képes tévedni vagy a tévedést megengedni. Nem ismeri a tévedés képességének áldott szabadságát. Butaságnak, hiszékenységnak, sarlatánságnak minősít minden általa nem ismert, nem tapasztalt vagy fölfoghatatlan tény. Nem kíváncsi, ám magabiztos.

Az az értelmiségi közgondolkodás, amely ennek a tudományosságnak a burkában él, az egyéni emberi tudást mindenestől saját tudományos világképének rendeli alá. Pedig a *tudás*, még az akadémiai értelmező szótár száraz meghatározása szerint is: a szerzett ismeretek összessége. A mai hivatalos tudomány szerint a személyes tudás csak tanult dolog lehet, és mint ilyen betagozható a nagy tudomány valamelyik alrendszerébe, ahol mint adat a szent és hatalmas Információ istenség szolgájaként tartatik számon. (Sajátos „master” - „slave” viszony!) A tudást kívülről kapjuk, az ismeret bennünk születik meg. Szó sincs már az ismeretek szerzésének tágasságáról! Minden iskola csak a bevett tudományt terjesztheti, még hozzá elképesztő hamissággal, hiszen eközben a személyiség szabad kibontakoztatást hirdeti. Az ismeret szó is divatjamúlt lett. Nem megismerni kell valamit vagy valakit, csupán kielégítő mennyiségű információt begyűjteni róla, amit adekvát akciókban

kell alkalmazni. Az információk pedig engedelmesen futkároznak ügyfélkapun be és ki. A természetes és természetű tapasztalás, a közvetlen átélés, a „kezem munkája” öröme, a felfedezés mámore, az „én találtam ki” ujjongása pedig lassan ismeretlen. Ősi tudások tűnnek el. Évszázados bölcsességek temetődnek el nagyapáink csontjaival együtt. Elhallgat az erdő, megnémul a rét, a hegyek és vizek fájdalmukban felfelordítanak, de már nem tudunk tanulni tőlük. Ők ismeretet adnának, nem információt.

Az ismeret eredetileg a „kívül-belül” megismerés csodáját rejti. Kölcsönös, bensőséges összekapcsolódást. *Megismerni* eredetileg annyit jelentett, mint egyesülni. A másik lény vagy dolog valóságát magamba engedni, és a magamét átadni neki. Csodálatos mondatok beszélnek erről a régi magyar nyelvben. A Károli *Biblia* még így írja le a szerelmi aktust: „...és ismeré Ádám az ő feleségét Évát”. Az ismeret szent kincs volt. Egyszerre övezte titok, és egyszerre volt közkinccs. Családok, nemzetségek, népek kincse. Együttélést jelentett a földdel, az állatokkal, a házzal és a kerttel, majd később, még a 20. század első felében is: a munkába vett fával, fémmel, üveggel, szerszámmal, géppel, energiával, el egészen a rádióhullámokig. Mindaddig, amíg a technika emberszabású volt.

A páli szeretet himnusz utolsó sorai így szólnak: „...mostani tudásom részleges, de majd akkor (t.i., ha a szeretet nagykorúságára eljutok) teljes lesz tudásom, hasonlóan ahhoz, ahogyan az Isten ismer engem”. (1. Korintusi levél 13:12) A szeretetnek, mint a legmagasabb rendű szellemi valóságnak tehát velejárója, ha nem alap jellemzője a teljes ismeret. Méghozzá a kifejezhető legfelső fokon: az Isten dimenziója szerint.

Érdemes visszaidézni a szóban forgó fogalmak latin elnevezéseit, a szógyökök jelentését.

A *scio* ige és a *scientia* főnév valamiről való tudomást jelent. Valami olyasmit, hogy meg tudom különböztetni a lovat az öszvértől, vagy a holdfényt a fáklyák fényétől stb. A *scientia*=tudomány, a rendszerezett tudomások (tudások) összességét, osztályozását, összefüggéseit, tanítását és kutatását stb. jelenti.

Az ismeretet inkább az *intellego* ige, és az *intelligentia* főnév fejezi ki. Az *intellego* azt jelenti, hogy észreveszek és megismerek valamit/valakit, belátok valamit, belelátok valakibe/valamibe, egészében látom, nem csak részleteiben, látom és megértem valódi természetét, látom az indítékát, szándékát és célját, „mögé látok” stb. Az *intelligentia* belső készletként szívja magába a tudomány igaz és fontos tételeit.

Általában nem tanítható, inkább veleszületett személyiségjegy, különleges ösztönös érzék és „tudás”. Megrendítő katarzis vagy transzcendens élmények hatására később is létrejöhet az elmében és a szívben.

Az ismeret a híd a tudás és a művészet között. A költő alámerül a nyelv tengerébe, lelkén áthullámszik a kimondható és kimondhatatlan érzések óceánja, és felhoz belőle néhány sort, amit leír, és amin elámulunk (ha jó a vers). Olyan bensőséges ismeretséget köt a nyelv ősi forrásaival, amit tudományosan nem lehet leírni. *Munkácsy* a színek olyan mérhetetlenül

széles tartományát ismerte, hogy egy alkalommal a párizsi kritikussal vitázva, felajánlotta, hogy 350 -féle kéket fest fel a vászonra, és arra kérte a kritikust, szóljon, ha már nem tudja megkülönböztetni őket. Ő hallotta is a színeket, agyában dübörögtek, ahogyan egyszer Liszt Ferencnek és Berlioznak beszámolt róla, amikor találkoztak.

W. Heisenberget a kvantummechanika és a zene segítette ahhoz, hogy megsejtse a teremtett mindenség titkait, hogy eljusson az ismeret, és az *intelligencia* legmagasabb csúcsaira.

Az az ismeret ér bármit is, ami a valóságról tudósít. Ám itt (is) hamar ismeretelméleti korlátokba ütközünk. A *valóság*, ugyanúgy, mint az „igazság” végső soron filozófiailag nem vagy nehezen megragadható fogalom. Változott és változik a róla szóló sok-sok elmélkedés. Majdhogynem ahány iskola, annyi valóság. Van közvetlenül érzékelt tapasztalati valóság, van gondolati valóság, van érzelmi és etikai valóság stb. Mászt gondoltak a valóságról az empiristák és mászt a racionalisták. Leegyszerűsítve, számomra az a gyakorlati valóság az érdekes, ami a „jó élet”-et bármilyen módon befolyásolja. Megjelenhet ez a valóság teremtő erő, biológiai életfeltétel, szellemi szabadság, tisztességes megélhetés, kutatási eredmény, érzelmi boldogság, betegség, háborús veszteség, népiirtás vagy bármilyen értelmezhető emberi tapasztalat formájában. Tehát elengedhetetlenül van erkölcsi előjele a mindenkori valóságnak: segíti az életet vagy nem, tartalmazza-e a jóság atomjait vagy nem; ez az előjel nem a valóság „valóság” mivoltát befolyásolja, de a tapasztalt valóság tényeire adott válaszreakciónkat alapvetően meghatározza. Amit most így fogalmazhatunk: nincs olyan tudomány, amely teljesen „pártatlan” lehetne; sőt, a becsületes tudománynak az élet teljességét, az egyének javát és a társadalmi közjót kell szolgálnia. Az más kérdés, hogy ezenközben felfedezi, és nem titkolja el a természet, a világegyetem és az ember életellenes, romboló erőit sem. A tudomány erkölcsi felelőssége kettős: egyrészt nem szabad meghamisítania a tényeket és mérési eredményeket, másrészt a közjót kell támogatnia.

Az igazság megismerésére törekvő tudományban egészségesen ötvöződik a józan ész kritikája és az erkölcsi szépség előtti hódolat. Az ilyen tudomány már a szeretet elemeit tartalmazza. Az igazán nagy tudósok alázatában épp ez a szelíd szeretet érződik. Az ilyen tudomány nem fél a tényektől, és nem ítéli hamisnak a másféle látásmódot.

Mire jó a tudomány, ha nem arra, hogy az embert szeretni tudóvá és szerethetővé tegye ?! Az, hogy a tudomány és technika kényelmesebbé teszi mindennapjainkat, az, hogy megajándékoz a fizikai és intellektuális mobilitás lehetőségeivel, vagy az , hogy képernyőnkre varázsolja az Ermitázs -ban őrzött alkotásokat - nos, mindez csak eszköz és út *lehet* a jóhoz, a szeretni és együtt érezni tudáshoz. Mi más értelme lenne ?! Ha a tudomány bármikor is elárulja ezt a célt, vagy elfordul tőle – végül is haszontalanná válik. Legalábbis a végső értékek (hogy ne mondjam: az örök értékek) mérlegén. Mert én hiszem, hogy vannak ilyenek. Noha most csak tükör által, homályosan látom ezeket, de hitem ismeretével mégis

meg tudom ragadni, és fényes perceim átélései, azaz a tapasztalás, valami módon hitelesíti bennem őket.

Ám a torzult és beteg tudomány olyan, mint ahogyan *Aurelio Peccei (1908-1984)*, a Római Klub egykori elnöke jellemezte 1981-ben:

„A tudomány a hatalmasokat szolgálja , általában az uralkodó elitet, és messze nem az egyetemes emberiséget.

A tudomány és a technika növeli a szakadékot Észak és Dél között.

Analízis-túltengés jellemzi a tudományt a holisztikus szintézis ellenében és helyett! A részlegesség uralkodik az »egész« megértésének a rovására. Az anyagi hasznossági szemlélet háttérbe szorítja a bölcséletet, erkölcsöt, veszélyezteti a homeosztázist.

A mai tudomány emberfeletti emberekre van méretezve, és otthontalanná teszi az embert a világban.

Az új technikák és a hozzá társuló »elmélet« veszélyezteti az egyén testi-lelki integritását, manuális készségét, természetes kapcsolatait, érzékeny érintkezését a természettel és a természetfeletti világgal. „

Vajon ma mondhatunk-e vigasztalóbb, biztatóbb diagnózist tudományunkról?

Persze azért vannak biztató jelek, ha szerények, halványak is. A ma élő legnagyobb fizikusok bizonyos csoportjai tudatosan elkóborolnak a Nobel-díj Bizottság és a Világbank által megszabott és engedélyezett útvonalokról. Létezik már pszichofizika parapszichológiai értelmezésben is, amely egyebek között becsületesen és kitartóan kutatja az. un. morfogenetikus mezőket, a telekinézis és telepátia minősített eseteit, vagy az emberi agy és lélek titokzatos jelenségeit. Lehet, hogy valóban érik egy nagy, emberiség méretű paradigmaváltás. A tudható és elfogadható dolgok olyan óriási halmaza áll ma a földi ember rendelkezésére, hogy egyre nehezebb elnyomni a becsületesen kérdező és érvényes válaszokat váró embertársaink, főleg a fiatalok vágyát és intellektuális törekvését az igazabb tudományosság megteremtésére (vagy visszahívására?). A világ legégetőbb kérdéseire a 21. század első éveiben sem tudnak megnyugtató választ adni sem a dogmáikba merevült vallások, sem a politika, sem a gazdaság foglyaként vergődő tudomány.

Megfér-e egymás mellett a „hétköznapi tudás” és a „tudományos tudás” ? - kérdezhetjük. Megfér, ha mindkettőben több lesz az építő ismeret-tartalom. Ha mindkettő erkölcsösebb lesz abban az értelemben, ahogy arról az előzőekben beszéltem. Nem fér meg, ha az előbbi elzárkózik a szellemi erőfeszítésektől, és az utóbbi marad „emberfeletti”, arisztokratikus és pénzszagú. Amúgy a közeledést több jel mutatja. A tudásbázisokhoz való könnyebb hozzáférhetőség segíti a hétköznapi embert, hogy több tudományt szívjon magába. Ugyanakkor pl. az a tény, hogy sok egyetemi tantárgyhoz nincs nyomtatott jegyzet vagy tankönyv, és mindent az interneten keresztül kell intézni; vagy az, hogy betegesen túlteng az informatika az egyetemi és főiskolai karokon, de nincs tisztességes szaktárgyi és gyakorlati képzés, inkább távolítja a kétféle tudást. A média úgynevezett tudományos ismeretterjesztő csatornáival

meg az a baj, hogy az a villogó, gyermeteg látványszerkesztés, és a lihegő, diszkós, amerikai beszédstílus, amivel a Spektrum, a Discovery, Nat.Geo stb. tálalja a tudományt, idegesítő, és megrontja a befogadás élményét.

Talán azonban mégsem áldozott le az emberi szellem csillaga. Talán még fog „szárnyalni a kultúra”, magában hordozva a *klasszikus tudást* és sok új elemet, a valóságról való igaz ismereteket, amivel unokáink fogják gazdagítani. Nem arra gondolok, hogy a Föld mai milliárdosai és kormány- vagy államfői státuszt élvező globális terroristái csillagvárosokat építenek maguknak és klientúrájuknak valamely nem túl távoli csillag bolygóján.

Lehet, hogy a túlélés merőben másmilyen lesz, mint ahogy most el tudjuk képzelni. Hajlok rá, hogy valami sokkal inkább szellemi (mindenesetre nem a mai fogalmaink szerint anyagi) dimenzió nyílik ki, amelybe átvihető lesz mindaz a kincs, amit a valaha élt bármelyik ember és az egyetemes emberiség egésze megtalált, megalkotott és felhalmozott. Ami a jószág magja volt hatezer éve vagy éppen a 20. században, az nem vész el. Akárhogyan lesz, sem itt és most, sem az ismeretlen jövőben sincs jobb út, mint az a bizonyos páli „legkiválóbb út”: a szeretet útja. A teljes szeretetben pedig benne foglaltatik a tökéletes tudás és ismeret.

2022. május